

CITIZEN SCIENTIST NR 2:

Petra van Leeuwen (1961), Eindhoven:

Vraag: 'Ben je goed?

Antwoord: 'Goed is niet het goede woord'

Achtergrond

Petra groeide op in Roosendaal, 'in een geweldige gezin met vier meiden' en besloot na de middelbare school een opleiding te volgen aan de Pedagogische Academie (PA): 'om schooljufte worden, net als mijn moeder.' Tijdens een studieweek op Terschelling viel het haar medestudenten op dat ze opvallend veel planten en dieren bij naam kende. Dat was ook tot haar eigen stomme verbazing. 'Ik wist niet dat ik het allemaal wist, begrijp je? Ik had het spelenderwijs van huis uit meegekregen zonder erg in te hebben, het zat gewoon in ons 'opvoedingspakket' en bij de anderen kennelijk niet. Mijn vader had veel wilde planten in de tuin en de buurkinderen kwamen 's avonds kijken naar het opendraaien van de teunishoemel.' Na het voltooien van de PA met specialisatie biologie ging Petra werken met kinderen met een beperking in Bergen op Zoom en Breda. Het werk van haar man bracht haar naar Enschede, maar drie kinderen rijker verhuisde het gezin in 1994 terug naar Brabant, Eindhoven ditmaal.

ledere school een poel!

Om zich in haar nieuwe woonplaats thuis te voelen, volgde ze een IVN*-cursus: 'zo kom je ook te weten waar de mooie plekkken zijn.' En om haar kennis nog te verbreden, sloot ze zich aan bij de plantenwerkgroep van de KNNV** (waar ze op de PA al verplicht lid van was, wat ze altijd is gebleven). Ze werd coördinator van de vrijwilligers in het heempark van de Gennepse Parken en startte met Nancy Zijdenbos van het Milieu Educatie Centrum (MEC) aldaar educatieve projecten op voor kinderen, de zogenaamde 'Bloeme-rije Boekjes'. Samen zetten ze ook hun schouders onder het 'poelen-adoptieproject', dat nu al 14 jaar loopt. Het bestaat eruit dat een basisschool een poel adopteert, Eindhoven kent er in haar robuuste groenstructuur maar liefst 150, er is dus keuze te over. Het begon met één school, nu zijn het er 35: 'Bijzonder dat in zo'n grote stad een school een poel kan adopteren!' Voor dit

* IVN: Instituut voor Natuurbeschermingseduatie, opgericht in 1960
** KNNV: Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, opgericht in 1901

▼ Kamsalamander in wording

Op de portretten na, zijn alle foto's in dit artikel van de geïnterviewde.

Padden, kikkers & salamanders

'temporaria', wat de wetenschappelijke naam is voor bruine kikker. Hij vond het geweldig en groeide er door. Naamduiding is heel belangrijk voor de oriëntatie. Nu ik jaren verder ben, weet ik dat bij een nieuwe klas eerst geïnvesteerd moet worden in de leerkracht. Ik moet met haar of hem door de ogen van een kind - dat van nature al enthousiast is voor de natuur - leren kijken.'

Poelen moet je voelen

Tot zover haar betaalde werk, spontaan gegroeid uit vrijwilligerswerk. Dit weerhield haar niet om andere vormen van vrijwilligerswerk aan te houden en zelfs nieuwe aan te nemen. Allereerst met het 'Meetnet Amfibieën', gerealiseerd vanuit Ravon * en georganiseerd door de 'Poelenwerkgroep Eindhoven', onder Valkenswaard.

Het beestje mag een naam hebben

Petra hecht eraan dat kinderen de namen van planten en dieren in een om de poel ook daadwerkelijk leren. 'Ik

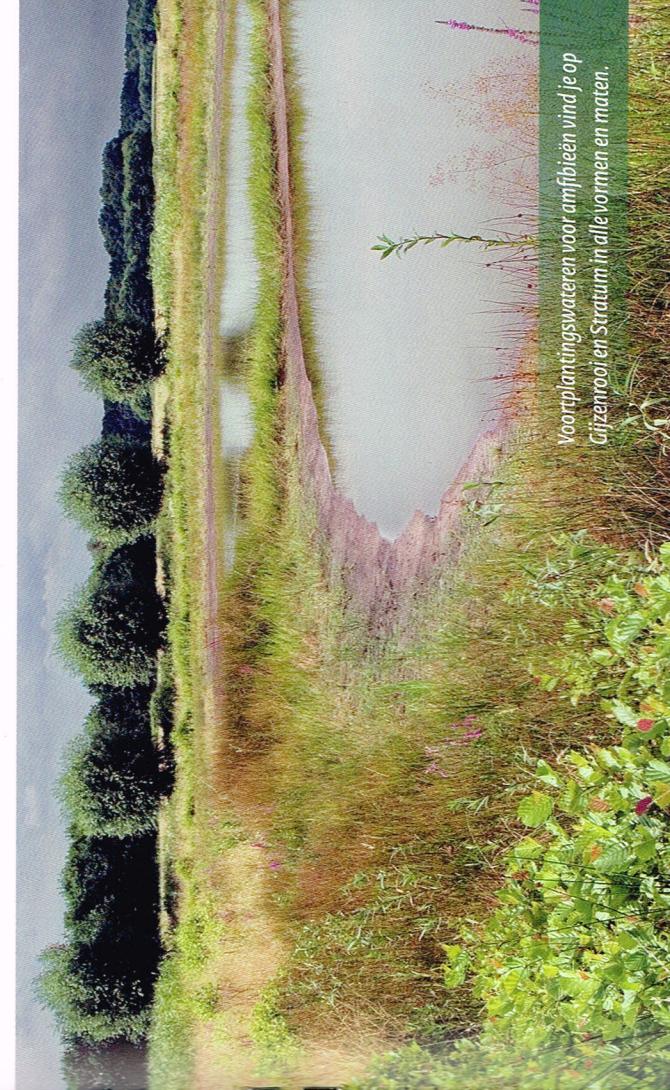
gelooft niet dat (natuur)educatie voor 100% op beleving gericht moet zijn. Aan de geheimzinnige / magische dingen die zij ontdekken, mag je terloops wat toevoegen. Ze zijn juist heel ontvankelijk voor het 'wetenschappelijke'. Een jongetje las hardop van de zoekkaart 'Pieris napi'. Het is de wetenschappelijke naam voor klein geaderd witje, maar dat vond hij een moeilijker naam. Hij zei dat tegen me en ik was het met hem eens. Na een half jaar zag ik hem weer en hij vroeg: 'Ken je me nog?', waarop hij meteen vervolgde: 'Ik ben van Pieris napi'. Ik ging over tot les twee, 'Rana'

veelomvattende werk kwam Petra op een gegeven moment als zzp'er onder contract te staan bij de gemeente.

Kinderen van de groepen 6, 7 en 8 komen erin het najaar een dag (kleinschalig) beheerwerk doen, zoals baggeren, maaien, zagen, knotten en knippen. In het voorjaar komen ze terug om met een scheepnet beestjes te vangen en te bekijken. Willen ze die op school volgen in hun ontwikkeling (metamorfose), dan mogen kikkervisjes mee de klas in. Elke klas kan in principe twee keer per schooljaar een dagdeel mee naar buiten. Op een deel van de scholen geeft ze ook nog een voorbereidende les. Zo heeft Petra ieder jaar zo'n 5.000 kinderen onder haar hoede.

*Ravon: Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland, opgericht in 1991

Voorplantingswateren voor amfibieën vind je op Gijzenrooi en Stratum in alle vormen en maten.

duidelijk dat in een weinig begroeide poel, met 'vrij' water, de aanwezigheid van de knoflookpad al op één plek te constateren is voor de hele poel. Je hoort ze vrijwel meteen óf niet, dan is een langer verblijf overbodig. Van de andere kant valt het niet mee om het aantal roepende dieren te bepalen, maar ook dat leer je op een gegeven moment: ze hebben namelijk een eigen ritme in hun roep. Na zeven jaar ben ik al een stuk wijzer en elke keer leer je weer bij.' Hoe verloopt de populatie? 'Het volgen daarvan blijft lastig met een dier dat er zo'n verborgen levenswijze op nahoudt. Hij zit hier, elders in Brabant en heel Nederland voorlopig nog op de 'intensive care', terwijl we streven naar een situatie waarin de soort op eigen kracht kan overleven.'

▼ Pas als een knoflookpad niet onder in het zand zit, zie je zijn tekening.

Je hoort hem niet...

En tenslotte werd zij gevraagd om na de introductie in 2012 van de knoflookpad op Gijzenrooij de ontwikkeling van ook dit amfibie te volgen: 'projectmonitoring' heet dat. 'Dit is een anderemaniervan volgen dan van de andere amfibieën, namelijk veel intensiever en te pas en te onpas: 'bij nacht en ontij'. In april stap ik's avonds bij geschikt weer, dat wil zeggen niet te fris en bij een hoge luchtvochtigheid, op de fiets om op een kwartier van huis te horen of ze al (of nog) actief zijn. Elke keer worden alle wateren beluisterd, ook die waar ze niet zijn uitgezet,

want je weet niet of ze zich hebben verspreid.' Ze zijn niet of nauwelijks te horen 'met het blote oor', daarom hengelt ze met een hydrofoon in het water. 'Ik houd helemaal niet van dopjes in mijn oren, maar als ik er padden mee kan horen wél. Je moet het echt leren. In het begin deed ik braaf wat mij door Mari de Bijl en Ben Crombaghs [de eerste is beheerder van Brabants Landschap, Regio Zuidoost, de tweede directeur van ecologisch adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens BV, die het project begeleidt, red.] was opgedragen, namelijk om de twee meter vijf minuten luisteren. Maar als snel werd

▲ In het vroege voorjaar kleurt het mannetje van de heikikker gedurende een korte periode hemelsblauw.

...en je ziet hem niet. Toch ga je ervoor

Waarkomen die fascinatie en inzet toch vandaan voor een dier dat zich nauwelijks laat zien of horen? 'Al toen ik door Nancy werd gevraagd voor het poelen-adoptie-project was ik 'verkocht'. Ik wist niks van amfibieën, reden genoeg om deze uitdaging in dankbaarheid aan te nemen. Word je dan 10 jaar later gevraagd als verantwoordelijke voor de knoflookpad, dan zeg je ook toe. Raakt het je hart, dan zeg je: ja!' Gijzenrooij is een van de amfibieënrijkste gebieden van Brabant met negen soorten: kleine watersalamander, alpenwatersalamander, poelkikker, bastardkikker, bruine kikker, heikikker, rugstreeppad, knoflookpad en gewone pad. Wellicht kan daar de boomkikker op eigen kracht nog bijkomen, want die zit hemelsbreed maar 5 km

ging, maar nader onderzoek wees uit dat het bijna allemaal heikikkers waren. Daarom plaatsten Mari en zijn kornuiten afgelopen winter een scherm [de heikikker is een stuk zeldzamer dan de bruine kikker, red.]. Hun winterbiotoop lijkt het bos op de Lange Bleek te zijn, vanwaar ze trekken naar de voortplantingswateren op de Strabrechtse Heide.' Qua beleving ervaart ze ook geen verschil tussen betaald en vrijwillig werk, beide vormen maken haar even 'rijk'.

Over reuzen en groeien

'Met kinderen van een paar basisscholen doe ik's winters ook beheerwerk op de heide voor Mari, boomjes zagen en ze opstapelen tot 'rillen'. Om met kinderen uit de grote stad naar de 'grote stilte heide' te fietsen en daar de zon te zien opkomen is een geweldige ervaring. Ze gaan er misschien nog wel meer uit hun dak dan bij de poelen. Niet *'Domweg gelukkig in de Dapperstraat'* [een roman van Jacobus Cornelis Bloem, 1887-1966, red.] maar op de hei, zelfs bij -6 °C. Ik doe dat zes ochtenden, met steeds één klas, uit de groepen 7 en 8. Al werkende komen bij de kinderen vanzelf vragen op, recht uit hun hart. En op die vragen reageer ik. Die reacties vergeten ze niet meer. Maar als ik een half uur zou vertellen over de heide, ging die lesstof het ene oor in en het andere uit. Prachtig dat ik werk mag doen waar ik zelf ook van blijf leren. *'We staan op de schouders van reuzen'* [Standing on the shoulders of giants', een uitspraak van de Engelse natuurkundige, eigenlijk Homo universalis, Isaac Newton (1643-1727), red.]. Het betekent zoveel dat we meer en

verder zien dan onze voorgangers. Dat is niet omdat we slimmer zijn, maar omdat we kunnen voorrbouwen op het fundament dat zij hebben gelegd. Soms heb ik van die kinderen op mijn schouders zitten en eens mag ik op die van anderen zitten. Je kunt je klein of nietig voelen in de natuur, maar omgekeerd kun je door natuurervaringen ook heel groot en sterk worden, er letterlijk en figuurlijk door groeien. Dat merkje ook heel duidelijk aan de reacties van kinderen in de natuur. Bijvoorbeeld als ze vragen: 'Mag ik ook zwemmen in onze poel?' Mijn wereld is zo rond, in de betekenis van 'af', als een paddenpoel. Mijn moeder probeert me wel eens bij te praten over het wereldgebeuren, maar dat lijkt aan mij niet besteed. Ik houd het liever bij een gedicht van Ienne Biemans:

'Ik was / ik wasje / herderstasje / om mete plukken / moet je bukken / zei het kleintje tegen het grootje / zei het grootje tegen mij / en ik kan wel tegen een stoetje / dus haalde ik de reuserbij. / En die zei / tegen wie / niet tegen mij: / ik was je / ik was je herderstasje / om me te plukken / moest je bukken.'

Werk niet als werk zien, that's the question

Petra weet de vraag niet te beantwoorden hoeveel uur ze in het vrijwilligerswerk steekt. Een antwoord daarop vindt ze trouwens ook helemaal niet interessant. En ze kan zich ook niet herinneren hoelang ze al samenwerk met onze beheerder Mari de Bijl. 'Ik weet het echt niet. Je zet samen ergens de schouders onder en je deelt ervaringen uit, daar gaat het om. Dit voorjaar hebben we met de amfibieënwerkgroep van Heeze-Leende aan de Somerense weg tussen die plaats en Heeze met emmers meer dan 1.000 heikikkers overgezet van de Lange Bleek naar de Strabrechtse Heide. De laatste twee jaar waren er foto's gemaakt van de vele kikkers die er steeds werden platgereden. Aanvankelijk werd gedacht dat het om bruine kikkers

maar de jongkies zijn ook dag-actief. Bij het volwassen worden, gaat een knopje in hun kleine kopje om en gaan ze denken: we moeten nacht-actief worden. Dat vind ik zo bijzonder: wanneer en waarom gaat die knop om? De juvenielen zijn nog kleiner dan een konijnenkeutel en toch al helemaal af, mini-uitgaven van hun ouders. Het zijn af en toe net klontjes modder, als ze helemaal onder het zand zitten. Elk jaar zijn ze nog kleiner dan ze in mijn herinnering waren. Ik nam eenseen vriendin mee - 'dit moet je zien!' - die er helemaal de kluts van kwijt raakte. Kinderen reageren bij het vinden ervan als betoverd. Ja, ik vind kikkers geweldig, maar padden nog net iets meer. Hoe dat zou komen? Misschien omdat ze net iets meer 'oer' zijn, 'aards': het gaat hier om uitgesproken chthonische dieren.'

► Petra met de kinderen aan kleinschalig heidebeheer.